

**“EKONOMETRIK MODELLASHTIRISHNING BIZNES
INTELLEKTDAGI ROLI “**

Madraimov Xabibulla Madaminovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti To‘rtko‘l fakulteti
“Mutaxassislik, ijtimoiy gumanitar va aniq fanlar” kafedrası assistenti

PhD bo‘yicha mustaqil izlanuvchi

xmadirimov@tsue.uz

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

To‘rtko‘l fakulteti 2-kurs talabasi

Saparmatova Sevinchoy

Oysevinch697@gmail.com

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

To‘rtko‘l fakulteti 2-kurs talabasi

Rajapboyeva Robiya

robiyarajapboyeva@gmail.com

Anotatsiya:

Ushbu tezisdá ekonometrik modellashtirishning biznes intellekttizimidagi o‘rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Raqamli davrda qaror qabul qilishdama’lumotlarga asoslangan yondashuv muhim bo‘lib, ekonometrik modellar orqalisotuv prognozi, mijoz xatti-harakatlarini tahlil qilish va bozor tendensiyalarinibashorat qilish imkoniyati yaratiladi. Tezisdá asosiy ekonometrik usullarning BITizimlariga integratsiyasi hamda ularning boshqaruv samaradorligiga ta’siriyoritilgan.

Kalit so'zlar: ekonometrik modellashtirish, biznes intellekt, qaror qabul qilish, raqamli tahlil, prognozlash, regressiya modeli, ma'lumotlar tahlili, BI tizimlari. ma'lumotlar ko'rsatilgan. Kalit so'zlar: ta'lim, raqamli ta'lim, MOOC, ochiqmasofaviy ta'lim, masofavi

Kirish .

Ekonometrika bugungi biznes landshaftidagi kuchli vosita bo'lib, qaror qabul qilishni yaxshilash uchun ma'lumotlarga asoslangan tushunchalarni taklif etadi. Iqtisodiy ma'lumotlarga statistik modellarni qo'llash orqali korxonalar kelajakdagi tendentsiyalarni bashorat qilishlari, xavflarni baholashlari va siyosatta'sirini baholashlari mumkin. Masalan, ekonometrik modellar kompaniyalarning narx strategiyasini optimallashtirish, iste'molchilarning xatti-harakatlarini bashorat qilish va bozor talabini baholashga yordam beradi. Haqiqiy misollardan biri - Walmartning mijozlar talabi va ob-havo sharoitlariga asosida inventar ehtiyojlarini prognoz qilish uchun ekonometrikadan foydalanish, bu zaxiralar darajasini optimallashtirish va xarajatlarni kamaytirish imkonini beradi. Xuddi shunday, bank sektorida ekonometrik modellar defolt ehtimolini bashorat qilib, risklarni boshqarishda yordam beradi. Ekonometrika korxonalariga yashirin qirralarini ochib berish, resurslarni taqsimlashni yaxshilash va rentabellikni oshirish orqali ongli qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Ekonometrik modellashtirish: biznesda qanday yordam berish imkonini beradi?

Ekonometrik modellashtirish biznes-tahlil sohasida asosiy komponent bo'lib, xom ma'lumotlar va amaliy tushunchalar o'rtasidagi tafovutni bartaraf etadi. Ushbu miqdoriy yondashuv gipotezalarni sinab ko'rish, kelajakdagi tendentsiyalarni bashorat qilish va asosli qarorlar qabul qilish uchun statistik usullardan foydalanadi. Iqtisodiy hodisalarni tahlil qilish va izohlash uchun iqtisodiy nazariya, matematika va statistik xulosalar birikmasidir. Ekonometrika odatda "modelga asoslangan" yondashuv, statistika esa "ma'lumotlarga asoslangan" yondashuvdir. Iqtisodiyotning kelajakdagi

ilmiy –amaliy anjuman

rivojlanishini bashorat qilish uchun ekonometrik modeldan foydalaniladi. Modeldagi barcha o'zgaruvchilar uchun qiymatlarni bashorat qilish uchun etarli tenglamalar mavjud bo'lsa, model to'liq deb ataladi. Agar model to'liq bo'lsa, u printsiptal jihatdan o'zgaruvchilarning harakatini prognoz qilish uchun ishlatilishi mumkin. Biroq, aslida, hech qanday ekonometrik model hech qachon to'liq emas. Barcha modellar tashqi kuchlar ta'sirida bo'lgan ba'zi o'zgaruvchilarni o'z ichiga oladi va shuning uchun model tomonidan oldindan aytib bo'lmaydi. Iqtisodiy prognoz quyidagi sabablarga ko'ra noto'g'ri bo'lishi mumkin: (a) kiritish xatolari sifatida tanilgan tashqi yoki ekzogen o'zgaruvchilar haqidagi noto'g'ri taxminlar; yoki (b) faqat haqiqatga yaqinlashuvchi ekonometrik tenglamalar. Prognozlarning ushbu tenglamalardan chetga chiqishi model xatolari deb ataladi. Model xatosi qanchalik kam bo'lsa, model shunchalik yaxshi o'rnatiladi.

Biznes-tahlil sohasida ekonometrik modellarning bashorat qilish qobiliyati, ayniqsa o'tmishdagi ma'lumotlardan kelajakdagi tendentsiyalarni ochishda tengsizdir.

Ekonometrik modellashtirishning afzalliklari

Ekonometriyani modellashtirishning ba'zi afzalliklari quyida keltirilgan:

Rag'batlantirish, reklama tadbirlarining ta'sirini tahlil qilish: reklama va reklama kompaniyalari xarajatlarining asosiy qismini o'z ichiga oladi. Ilg'or vaqt seriyalarini prognozlash va ekonometrikani modellashtirish yordamida kompaniyalarning samaradorligini o'lchash osonroq bo'lishi mumkin.

Mijozlarning tanlovi va narx egiluvchanligini modellashtirish: iste'molchi xatti-harakatlarini o'zgartirish tendentsiyasiga mos kelish eng qiyin vazifalardan biridir. Har xil atributlarga asoslangan mijozlar tanlovi va afzalliklarini modellashtirish firmaning strategiyasini, qarorlar qabul qilishni yaxshilashi va shu tariqa, xarajatlar va resurslarni tejash imkonini beradi.

Marketing va investitsiya faoliyatini o'lchash va bashorat qilish: iste'mol talabiga ta'sir qiluvchi asosiy omillarni tushunish muhimdir. Marketing yoki

media-miks faoliyatiga asoslangan talabni modellashtirish narxlash, reklama va boshqa investitsiya faoliyatining ta'sirini o'lchashi mumkin. Optimallashtirish vositalaridan foydalangan holda, ushbu investitsiya faoliyati daromadli o'sishni ta'minlash uchun o'zgartirilishi mumkin.

Xavf omillarini modellashtirish va iqtisodiy natijalarni bashorat qilish: xavf omillari yuqori bo'lgan sohalarda qaror qabul qilish qiyinlashadi. Ekonometrik modellashtirish qaror qabul qilish jarayonini osonlashtirish uchun xavfni minimallashtirish va natijalarni taxmin qilishda yordam beradi.

Resurslarni taqsimlash bo'yicha yaxshiroq qarorlar: xizmatlarga bo'lgan talabni prognozlash xodimlar resurslarini to'g'ri taqsimlashga yordam beradi. Xodimlarni samarali taqsimlash mijozlar ehtiyojlarini behuda sarflanmasdan va kamroq kechiktirmasdan qondirishga yordam beradi.

shakllari Biznesda foydalaniladigan ekonometrik modellashtirishning umumiy

Marketing aralashmasini modellashtirish (MMM)

Bu firmalar tomonidan qo'llaniladigan modelning eng keng tarqalgan shakllaridan biri bo'lib, u firmaning har bir marketing kanalining yagona o'ziga xos iste'molchi xatti-harakatlariga nisbatan to'liq yuqori darajadagi ko'rinishini beradi.

Brend kapitalini modellashtirish u iste'molchi sayohati davomida va bir nechta iste'molchi natijalariga qarshi marketing kanallarining ishlashining yuqori darajadagi ko'rinishini beradi.

Uzoq muddatli (LT) modellashtirish

Bu uzoq muddatda marketing kanallarining ta'sirining yuqori darajadagi ko'rinishini beradi. U uzoq muddatli marketing o'sishi vositalarini aniqlaydi.

Biznes qarorlarini qabul qilishda ekonometrik modellashtirishning kelajagi

Korxonalar tobora ko'proq ma'lumotlarga asoslangan landshaftda harakatlanar ekan, ekonometrik modellashtirishning roli strategik qarorlarni shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu ilg'or statistik yondashuv iqtisodiy nazariya, matematika va statistik xulosalar kuchidan ishbilarmonlik muhitining murakkabligini ochib beradi. Turli omillarning iqtisodiy natijalarga ta'sirini miqdoriy baholash orqali ekonometrik modellar prognozlash va siyosat tahlili uchun mustahkam asos yaratadi.

Xulosa:

Ekonometrik modellar bu biznesni olg'a siljitadigan, oqilona qarorlar qabul qilish, xarajatlarni optimallashtirish va iste'molchilar talablarini yaxshiroq tushunishga yordam beradigan elektr asboblari. Biroq, to'g'ri modelni tanlash juda muhim, chunki har xil turdagi modellashtirish usullari bo'lishi mumkin, ularning har biri har xil individual taktik, brend yoki portfel savollariga javob beradi. Modelashtirish natijalari strategiya va amaliyotga kiritilishi kerak. Shuningdek, ma'lumotlardan to'g'ri tasavvurga ega bo'lish uchun bozor o'zgarganda yoki o'zgarganda modelni yangilash kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. D.Rasulev, Sh.Nurullayeva, N.Ro'zimetova, M.Muminova. "Ekonometrika asoslari", o'quv qo'llanma, -T.: Iqtisodiyot, 2019
2. Power, D. J. (2007). "A Brief History of Decision Support Systems." Handbook on Decision Support Systems 1, 120-140. Qarorlar qabul qilish tizimlari tarixiga oid manba.
1. 3.<https://fastercapital.com/content/Business-analytics—Econometric-Modelling--Econometric-Modelling--The-Intersection-of-Economics-and-Analytics.html>